

MONUMENT & LANDSCHAP

Postbus 34
6573 ZG Beek-Berg en Dal

Email: secretaris@monumentenlandschap.nl
Website: www.monumentenlandschap.nl

NIEUWSBRIEF 76
Jaargang 19, nummer 4
November 2019

**Op 20 november zal de najaarsbijeenkomst van
Monument & Landschap plaatsvinden.
De avond zal in het teken staan van 75 jaar bevrijding.**
In het Supplement, van Randwijckweg 2 in Beek, aanvang 20 uur.
Toegang vrij.

De Canadese Buffalo's varen Leuth binnen, februari 1945.

Voor onze regio betekende de bevrijding nog niet direct een bevrijding, eerder zelfs een nog zwaardere tijd dan de 5 voorgaande jaren. Voor velen is het ook een tijd, die nog steeds bij hen leeft en herinneringen en emoties oproept. Dat is ook zichtbaar bij de verschillende herdenkingsmomenten.

Op deze avond zal Hans van der Wiel ons iets vertellen over de (opzettelijke) overstromingen in de polder.

Vanuit “Kekerdominbangedagen” krijgen we informatie over de evacuatie (20 oktober 1944) en terugkomst van de bevolking daar.

Daarnaast hebben we enkele mensen benaderd om “vanuit de zaal” iets te vertellen over hun ervaringen in die periode, of over de geschiedenis van de wederopbouw. Dit laatste thema sluit weer aan op de wederopbouwroutes die in het voorjaar gepresenteerd zijn.

Wanneer u zelf ervaringen hebt uit die tijd, bent u zeer welkom daarover te vertellen, dat kan spontaan tijdens de vergadering, u mag u ook tevoren aanmelden via mail: secretaris@monumentenlandschap.nl

“HET ZIET HIER ZWART VAN DE WITTE LAKENS”

Leuthse evacués vertellen door Jan van Eck

De jaren 2019 en 2020 staan in het teken van ‘75 jaar na dato’. Herdenkingen in verband met oorlog, evacuatie en bevrijding. In Leuth, het zwaarst getroffen dorp in de Duffelt, wordt in dit kader de evacuatie van oktober 1944 herdacht met de uitgave van het boek: Het ziet hier zwart van de witte lakens.

Het is 17 september 1944, een prachtige zonnige nazomerse zondag. ‘Indian Summer’ zoals de Amerikanen dit noemen. Geronk in de verte. Dichterbij gekomen gevolgd door duizenden witte stipjes, die groter en groter worden. Parachutisten zijn het van de Amerikaanse 82ste Airborn divisie. Onderdeel van de operatie Market Garden. Onze bevrijders! ‘Nu is het nog maar een kwestie van twee dagen’, zegt mijn vader, naast wie ik als 8-jarig jongetje voor ons huis aan de Steenheuvel sta en getuige ben van dit prachtige schouwspel. Met ‘twee dagen’ doelt hij op de

verwachte bevrijding. Hoe anders zal het lopen. De operatie mislukt en Leuth komt in de frontlinie te liggen. Al meteen na de landing vallen granaten op Leuth en worden de eerste boerderijen en woonhuizen getroffen. De inwoners vliegen in allerijl de kelder in. Er ontstaat een frontlijn dwars door de Circul van de Ooij, over het buurtschap Thornsche Molen en door de Erlecomse polder. Het lukt de Amerikanen niet deze frontlinie te doorbreken. Zes weken lang zal deze beproeving duren. Dan geeft de plaatselijke Ortskommandant het bevel dat de inwoners van Leuth op 20 oktober het dorp moeten verlaten.

Evacuëren

De familie Koos en Anna Wilting-Arts in hun kippenhok, dat gedurende zeven maanden hun evacuatieverblijf is geweest. Niet alle van het 13 kinderen tellende gezin staan op de foto. Het is 9 juni 1945, de dag van 'repatriëring'.

En zo gaat op die bewuste vroege vrijdagmorgen van 20 oktober 1944 een grote stoet vaders en moeder met hun kinderen en ouden van dagen op weg. Slechts datgene meenemend wat men kan dragen, of op 'n fiets, kinder- of kruiwagen. Tevoren zijn belangrijke spullen al verstopt in de grond. Waarheen voert ons deze tocht? Door de frontlinie kan niet, levensgevaarlijk; naar Duitsland mag niet. De enige 'weg' is over de Rijn in Millingen en dan verder trekken door nog bezette gebied naar een onbekende bestemming. Aangekomen op de Rijndijk in Millingen staan al honderden lotgenoten te wachten om met roeibootjes van de veerbazen te worden overgezet. Allen met een wit laken, het teken van vluchteling, boven zich dragend. Dit schouwspel overziende doet een van hen uitroepen: *"Het ziet hier zwart van de witte lakens"*. Het is een chaotische drukte bij de overzetlocatie. Toch wacht iedereen gelaten op zijn beurt. *'Mijn oudere broers, de tweeling Bertus en Thé'*, zo vertelt Jan Engelen (Thzn), *'moesten zelf roeien. Driemaal hebben ze heen en weer geroeid, om ons hele gezin over te zetten'*. De Gelderse Achterhoek en zelfs het verre Groningen, wordt de eindbestemming, zo zal blijken.

'Laat de bekers maar op tafel staan'

Oktober 2019, 75 jaar na dato, vertelt een groot aantal Leuths evacués - kinderen toen, (groot)ouders nu - hun herinneringen en ervaringen aan die evacuatietocht en

aan hun verblijf elders. Moeder ten Westeneind uit de Bredestraat geeft haar kinderen 's morgens eerst nog een beker melk, alvorens te vertrekken. *'Laat de bakers maar op tafel staan'*, zegt ze tegen de kinderen, *'want vanavond zijn we weer thuis'*. Aldus staat dochter Riet het vertrek noch helder voor de geest. Maar het zal meer dan zes maanden duren, alvorens Leuth wordt bevrijd. Na terugkeer in mei 1945, wacht een grote chaos. Het dorp gebombardeerd, geen huis onbeschadigd, de kelders vol water en het huis vol 'slemp' als gevolg van het opblazen van de dijken, waarna de polder als een badkuip vol loopt.

Het boek, dat Jan van Eck met medewerking van Hans Giesbertz heeft geschreven, onder de hierboven vermelde titel herbergt vele verhalen. Verhalen om te worden verteld en gelezen. Indrukwekkende verhalen, over het verblijf elders, over dramatische gebeurtenissen, over ondervonden verdriet, dat nog steeds niet over is. Ook niet 75 jaar na dato. Onder de Leuthse evacués vallen slachtoffers, ook tijdens de evacuatie. Gevlucht voor het gevaar, naar een veilige haven, worden ze door de oorlog achtervolgd.

Naast een groot aantal opgeschreven en uitgewerkte verhalen van geïnterviewde voormalige evacués, kon ook worden geput uit enkele dagboeken, welke in die periode zijn bijgehouden. Dat alles tezamen maakt het boek tot een waardevol monument, voor huidige en toekomstige generaties.

Het boek is full color met harde kapt, telt 200 pagina's en is uitgegeven door de Stichting Kwartier van Nijmegen. De 1ste druk is uitverkocht, maar de 2e druk is te koop vanaf 16 november voor slechts € 12,50.

Zeven ton voor kerk, pastorie en bouwkavels Leuth

Parochie Maria ten Hemelopneming zet haar kerk, pastorie en grond in Leuth te koop voor 700.000 euro. Makelaar Ton van Cooten van Reliplan zegt dat er enkele gegadigden zijn, onder wie 'één serieuze kandidaat'. Alleen de kerk kopen kan ook; voor 150.000 euro. De begraafplaats valt buiten de koop en blijft haar functie behouden.

De Sint Remigius is een eenbeukige kruiskerk met recht gesloten koor en toren met zadeldak naast de voorgevel. Ze is gebouwd in expressionistische stijl volgens de school van de Franse architect Dom Bellot (1876-1944). De kerk is gebouwd in 1935 ter vervanging van een oudere kerk. Volgens de

makelaar moet de koper er rekening mee houden dat renovatie van de kap een investering van zo'n 2 ton vergt. Hoewel er geen concreet plan voor ligt, houdt Van Cooten het 'niet voor onmogelijk' dat de kerk wordt verbouwd tot appartementengebouw. "Maar je moet er dan nog wel licht naar binnen kunnen brengen. En het moet mogen van de gemeente Berg en Dal. Een investering in zo'n gebouw valt hoger uit dan wanneer je compleet nieuw kunt bouwen. Misschien vinden ouderen het leuk om in een appartement in de kerk te wonen, of wellicht heeft een zorggroep er belangstelling voor."

Tegelijk met de kerk is ook de grond voor drie bouwkavels en de pastorie te koop. Daarin wonen momenteel statushouders. Van de vijf jaar dat ze er gevestigd kunnen zijn, is op dit moment volgens de makelaar een jaar verstreken.

Reliplan schat in dat het ongeveer een jaar zal duren voor het een geschikte kandidaat gevonden heeft.

Energieopwekking en duurzame landbouw

De politiek in de gemeente Berg en Dal maakt momenteel keuzes op welke plaatsen in het landschap duurzame energie kan worden opgewekt. Waar kunnen zonnepanelen en windturbines komen te staan, is de vraag. Waarbij is aangetekend dat de gemeente in elk geval de komende vier jaar niet aan windmolens begint.

Op een kaart staan gebieden waar grootschalige zonnevelden kunnen worden aangelegd op land en water. Verder bevat de kaart allerlei parkeer- en bedrijfsterreinen waar overkappingen kunnen komen met zonnepanelen erop. Juist op dit moment gaat familiepark De Efteling ook tot zoiets over: daar komen op 23.000 vierkante meter parkeerterrein carports met een kap van zonnepanelen. Tenslotte sluit Berg en Dal ook grote oppervlakten (bij dorpen en in de natuur) uit voor ingrepen op energiegebied.

Stichting Monument en Landschap ziet deze 'taboe-gebieden' -zuidelijk van Leuth en westelijk van Ooij- echter niet als verboden terrein, maar veel meer als landschappen waar een dubbelslag kan worden geslagen. Daar kunnen boeren met zonnepanelen duurzame energie opwekken die hen de financiële ruimte biedt om zich ook met kleinschalige, duurzamere landbouw bezig te houden. Met andere woorden: juist deze nieuwe bron van energie-inkomsten stelt agrariërs in staat ook kleinschaliger te gaan boeren. Dat kan uitmonden in de combinatie van mooie zonnevelden met voedseltuinen, struwelen/boschages zoals die ook in het vroegere landschap voorkwamen, voedselbos, dieren en klein fruit. Hiermee kan grootschalige landbouw zoals na de ruilverkaveling is ingetreden, een halt worden toegeroepen en kan het landschap worden hersteld naar de situatie van een eeuw geleden. Intensieve bemesting zal dan niet langer nodig zijn, overmatig gebruik van

bestrijdingsmiddelen evenmin. De natuur zal tot rust komen en meer te bieden hebben aan allerlei dieren. Dat is hoognodig, want de trieste werkelijkheid van dit moment is dat tachtig procent van de bijstand is verdwenen. In Wehl -30 kilometer verwijderd van Berg en Dal- is te zien hoe een ondernemer op zijn land energie opwekt en er tegelijk schapen houdt.

Waarom neemt Stichting Monument en Landschap bewust deel aan de discussie over verduurzaming van dorp en landschap? Omdat er naar haar mening onterechte koudwatervrees bestaat over de komst van wind- en zonneparken. Die angst is niet nodig wanneer er optimaal maatwerk wordt geboden. Wanneer ze zorgvuldig in het landschap hun plek krijgen, kunnen er tegelijk struiken, lanen en heggen worden aangelegd die er nog tot in lengte van dagen zullen zijn.

Kortom: Stichting Monument en Landschap ziet het als positief en opbouwend wanneer nieuwe energievormen met bestaande agrarische of recreatieve bedrijfsvoering kunnen worden geïntegreerd. De stichting biedt graag haar expertise aan bestuur, politiek en initiatiefnemers aan.

Mede door ons toedoen is met succes de behandeling van de Ruimtelijke visie en Duurzame Energieopwekking in de recente raadsvergadering verschoven, omdat volgens een meerderheid goede voorwaarden ontbraken voor ontwikkeling van zonneparken.

Verbouwing oude gemeentehuis Beek lijkt gelopen koers

Niets lijkt projectontwikkelaar Ton Hendriks uit Nijmegen in de weg te staan om 26 appartementen te gaan inrichten in het voormalige Beekse gemeentehuis. Omdat hij binnen de bestaande bebouwing blijft en slechts de entree summier aanpast, kunnen burgemeester en wethouders van Berg en Dal volstaan met aanpassing van het bestemmingsplan. De gemeenteraad heeft daar geen stem in.

Dat blijkt uit documenten die B. en W. ‘ter kennisname’ hebben toegevoegd aan de agenda van de gemeenteraadsvergadering van donderdag 31 oktober. Het schetsplan van Hendriks rept van de 26 appartementen in de bestaande bebouwing: 5 appartementen komen in de monumentale witte villa en de 21 andere appartementen met bergingen worden in de aanbouwen gerealiseerd.

B. en W. stellen: “Aan het uiterlijk van het gebouw verandert niet zoveel. De ingang van het gebouw wordt aangepast. De bestaande ingang wordt afgebroken en de nieuwe ingang komt verder terug te liggen. Enkele appartementen op de begane grond krijgen daarmee een buitenruimte en op de verdieping zijn dakterrassen en balkons voorzien.”

Het College is nagegaan welke procedure er gevolgd dient te worden en komt tot de slotsom, dat kan worden volstaan met het veranderen van de bestemming 'maatschappelijk' in 'wonen'. Het bouwplan zou namelijk, om met het College te spreken, 'een kruimelproject' zijn waarvoor geen uitgebreide voorbereidingsprocedure gevolgd hoeft te worden. Vanaf het moment dat Hendriks een aanvraag indient, hebben burgemeester en wethouders maximaal 14 weken de tijd om een besluit te nemen.

In overleg met de gemeente houdt Hendriks een informatiebijeenkomst over zijn bouwplannen. Deze is dinsdag 29 oktober vanaf 20.00 uur in het Kulturhus in Beek-Ubbergen. De raadsvergadering van donderdag 31 oktober in het gemeentehuis in Groesbeek begint om 20.00 uur.

Burgerinitiatief Van Puist Tot Parel reageert vol ongeloof en met verbazing op de nieuwe ontwikkeling. Dat wil "behoud van de witte villa en sloop van de 'lelijke aanbouwen uit de jaren '70 en daarvoor in de plaats kleinschaligere nieuwbouw die past in de omgeving'. De belangengroep vindt dat elke vorm van inspraak tenietgedaan dreigt te worden. Ook Stichting Monument & Landschap gemeente Berg en Dal is op zijn zachtst gezegd 'not amused' over deze ontwikkeling.

De Stichting wil in dezen verwijzen naar het stedenbouwkundige voorstel uit 2016, welke zij voor en met de bewoners heeft opgesteld en welke door de Raad is omarmd. In dit voorstel is een aantal bouw mogelijkheden voor deze plek gepresenteerd. Zij ziet met deze mogelijkheid een éénmalige kans om voor deze bijzonder plek in samenhang tot meerwaarde te komen. In dit voorstel staat al de aanbeveling om over te gaan tot de functie wonen i.p.v. de voor de directe woonomgeving belastende functie 'maatschappelijk'.

Bovenal staat de wens de villa vrij te stellen en een of meerdere nieuwe bouwblokken toe te voegen. Dit alles gevat in een breder plan openbare ruimte waarbij het gemeentehuis en omgeving deel uitmaakt van een breder concept Waterpark Beek als entree naar een van Nederlands mooiste en drukst bezochte landschapspark en natuurgebied, namelijk 'de Heerlijkheid Beek' en het voortborduren op het palet van de Rijkstraatweg als cultuur- en beelddrager, als ruggengraat van het dorp".

De Stichting vraagt de gemeente met klem te kijken naar de cultuurhistorische en landschappelijke potentie en kwaliteiten van de plek en omgeving in samenhang en niet alléén maar te gaan voor de weg van de minste weerstand.

Voor meer informatie: www.monumentenlandschap.nl

Tweehonderd bezoekers Historische Markt

Stichting Monument en Landschap Berg en Dal is enkele donateurs rijker. Ze hebben zich op 5 oktober aangemeld tijdens de Historische Markt in Landgoedhotel Holthurnsche Hof waar vijftien organisaties zich presenteerden. De markt was een initiatief van Stichting Heemkunde Berg en Dal.

Opzet van de ‘markt’ was: netwerken. Dat deden de deelnemers dan ook volop. Daarnaast kwamen er zo’n tweehonderd bezoekers die grote aandacht aan de dag legden voor de historie, monumenten en landschap van ‘groot Berg en Dal’. De organisaties hadden er werk van gemaakt om hun bezigheden aantrekkelijk onder de aandacht te brengen.

Bij Monument en Landschap was een doorlopende presentatie te zien van alle kernen in de gemeente, waarop het straatbeeld van toen te vergelijken was met dat van nu. Dat leverde veel kijkers. Ook vestigde de stichting de aandacht op haar nieuw website www.monumentenlandschap.nl die steeds meer vorm krijgt.

Bericht van de penningmeester

We naderen al het einde van het jaar en moeten helaas constateren dat een aantal van onze vrienden nog niet de donatie 2019 heeft overgemaakt. Mocht u dit vergeten zijn dan vragen wij u bij dezen om alsnog minimaal € 15,- over te maken op onze bankrekening **NL82RABO0105111562**.

Alleen met uw steun kunnen wij ons werk naar behoren uitvoeren. Alvast dank voor uw bijdrage.